

METODOLOŠKA OBJAŠNENJA

[Uvod](#)

[REALNI SEKTOR](#)

[FINANCIJSKI SEKTOR](#)

[VANJSKI SEKTOR](#)

[Statistika vanjske trgovine](#)

[Statistika platne bilance](#)

[Metodologija izračunavanja efektivnih tečajeva](#)

[Statistika inozemnih izravnih ulaganja/investicija](#)

[Statistika međunarodne investicijske pozicije](#)

[Revizija podataka o platnoj bilanci](#)

[STATISTIKA VLADINIH FINANCIJA](#)

[SEZONSKO PRILAGOĐAVANJE](#)

UVOD

Prikupljanje statističkih podataka regulirano je člankom 68. Zakona o Centralnoj banci Bosne i Hercegovine, na osnovi kojeg Upravno vijeće CBBiH propisuje koji su statistički podaci potrebni, na kojem obrascu se dostavljaju, koje institucije ih dostavljaju i režim povjerljivosti dostave podataka. Centralna banka BiH prikuplja, obrađuje i publicira statistiku monetarnog sektora i platne bilance, uključujući vanjskotrgovinske podatke, primjenjujući standarde Međunarodnog monetarnog fonda. Centralna banka BiH redovito dostavlja podatke za objavljivanje u MMF-ovim publikacijama (International Financial Statistics, Balance of Payments Statistics Yearbook i drugim).

REALNI SEKTOR

Statističke podatke iz oblasti realnog sektora Centralna banka BiH preuzima od nadležnih institucija, Agencije za statistiku BiH, Federalnog zavoda za statistiku FBiH, Republičkog zavoda za statistiku RS, Statističkog biroa Brčko Distrikta, Zavoda za zapošljavanje RS i carinskih uprava entiteta.

Bruto domaći proizvod (BDP) osnovni je makroekonomski agregat računa proizvodnje i može se izračunati pomoću tri pristupa i to: 1) proizvodnog pristupa, 2) rashodnog pristupa i 3) dohodovnog pristupa.

U statističkim institucijama u Bosni i Hercegovini primjena metodologije SNA/ESA u začetku je i obračun bruto domaćeg proizvoda izvodi se prema proizvodnom pristupu na bazi tekućih cijena.

Prema tom pristupu, bruto domaći proizvod jednak je zbroju bruto dodanih vrijednosti po djelatnostima uz uključivanje u obračun, na razini ukupne ekonomije, usluga financijskog posredovanja inozemnog (FISIM) i poreza na proizvode i usluge umanjene za subvencije na proizvode i usluge.

Podatak o bruto domaćem proizvodu Centralna banka preuzima od Agencije za statistiku BiH koja ga za razinu Bosne i Hercegovine izračunava tako što u obzir uzima bruto domaće proizvode oba entiteta i vrši dodatnu kalkulaciju za razinu Bosne i Hercegovine.

Obračun je izveden na osnovi podataka poslovnih subjekata registriranih i raspoređenih prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti (SKD) koja je usklađena sa europskom klasifikacijom NACE Rev. 1. U skladu sa ovom klasifikacijom poslovni subjekti su, za obračun BDP-a, grupirani u područja djelatnosti kao institucijske jedinice, prema sjedištu i pretežnoj djelatnosti, a ne prema jedinicama homogene aktivnosti (jedinice u sastavu), čemu treba težiti u budućem radu.

Mjesečno se preuzimaju i prate podaci o industrijskoj proizvodnji, cijenama na malo, troškovima života, plaćama, broju zaposlenih i nezaposlenih, vrijednosti potrošačke košare i mirovinama po entitetima i za Brčko Distrikt.

Podaci o industrijskoj proizvodnji prikazani su kroz indeks ukupne industrijske proizvodnje i indekse glavnih grupa industrijske proizvodnje prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti.

Centralna banka Bosne i Hercegovine, na osnovi podataka državne statističke službe i entitetskih statističkih službi, izračunava i mjesečno objavljuje indeks cijena na malo i indeks troškova života za BiH. Ovi indeksi računaju se kao ponderirani prosjek odgovarajućih mjesečnih indeksa, gdje ponder predstavlja udio entiteta u BDP-u BiH.

FINANCIJSKI SEKTOR

Financijske i bankarske institucije

Financijske institucije su: Centralna banka BiH, komercijalne banke, ostale bankarske institucije i ostale nebankarske institucije.

Centralna banka BiH, kao monetarna vlast BiH, definira, usvaja, provodi i kontrolira monetarnu politiku Bosne i Hercegovine.

Komercijalne banke su institucije koje imaju dozvolu za obavljanje bankarskih poslova u skladu sa Zakonom o bankama i drugim financijskim institucijama.

Komercijalne banke BiH čine komercijalne banke u Federaciji BiH i komercijalne banke u Republici Srpskoj te podružnice u Brčko Distriktu.

Ostale bankarske institucije su štedionice.

Ostale financijske institucije su financijske institucije koje nisu klasificirane kao banke i one obuhvataju osiguravajuća društva, štedno-kreditne zadruge i drugo.

Monetarna statistika

Izvorni podaci monetarne statistike su bilance stanja CBBiH i komercijalnih banaka BiH, prema shemi MMF-a. Izvještaji monetarne statistike sačinjavaju se mjesečno i objavljuju na web stranici Centralne banke www.cbbh.ba, u tromjesečnim biltenima CBBiH i Godišnjem izvještaju CBBiH. Od lipnja 2001. podaci monetarne statistike se objavljuju mjesečno u International Financial Statistics (IFS), stranici za Bosnu i Hercegovinu.

Podaci monetarne statistike prikupljaju se na osnovi sheme MMF-a za kompiliranje monetarne statistike (Vodič za monetarnu i bankarsku statistiku u IFS-u, MMF, 1984). U skladu sa shemom MMF-a, sačinjava se monetarni pregled na razini BiH koji konsolidira podatke monetarnih vlasti i komercijalnih banaka BiH.

Konsolidirana bilanca monetarnih vlasti do studenog 1999. obuhvatala je bilancu stanja Centralne banke i podatke zavoda za platni promet Sarajevo i Mostar o depozitima u stranoj valuti. Monetarne vlasti, prema shemi MMF-a, za kompiliranje monetarne statistike u BiH od prosinca 1999. predstavlja Centralna banka BiH.

Podaci monetarne statistike BiH uključuju podatke aktive (strana, domaća i ostala aktiva) i podatke pasive (strana, domaća i ostala pasiva) CBBiH i komercijalnih banaka BiH.

Podaci monetarne statistike uključuju podatke o potraživanjima i obvezama sljedećih institucionalnih sektora:

1. Sektor generalne vlade
2. Komercijalne banke
3. Nebankarske financijske institucije
4. Nefinancijska javna poduzeća
5. Privatna poduzeća i udruge
6. Neprofitne organizacije
7. Kućanstva

8. Ostali sektori

Za potrebe analiza sektori se grupiraju kako slijedi:

Sektor generalne vlade obuhvata centralnu vladu i necentralnu vladu. Centralna vlada predstavlja državnu vladu (organi na razini BiH) i vlade entiteta (Federacija BiH i Republika Srpska). Necentralna vlada obuhvata vlade kantona, vlade općina i fondove (fondove za zdravstveno osiguranje, mirovinsko osiguranje, fond za nezaposlene i ostale fondove).

Sektor nefinancijskih poduzeća obuhvata nefinancijska javna poduzeća, privatna poduzeća i udruge i neprofitne organizacije.

Privatni sektor obuhvata kućanstva, nebankarske financijske institucije (osiguravajuća društva, štedno-kreditne zadruge) i ostalo.

Međubankarska potraživanja i obveze domaćih komercijalnih banaka (banaka koje održavaju obveznu rezervu kod Centralne banke BiH) iskazuju se u neto iznosu u okviru ostalih stavki (neto).

Podaci o potraživanjima i obvezama odnose se na stanje na kraju razdoblja, pri čemu se devizne pozicije iskazuju u KM protuvrijednosti prema tečaju Centralne banke BiH.

Aktiva i pasiva

Strana aktiva monetarnih vlasti po shemi MMF-a obuhvata: zlato, rezervne pozicije kod MMF-a, raspolaganje SRD-ovima, devize u trezorima, devizne čekove, strane vrijednosne papire i ostala kratkoročna i dugoročna potraživanja od nerezidentnih banaka.

Strana aktiva CBBiH (monetarnih vlasti) obuhvata: devizne depozite kod inozemnih banaka, devize u trezoru CBBiH, raspolaganja SDR-ovima od prosinca 2002. i dugoročne strane vrijednosne papire.

Strana pasiva monetarnih vlasti po shemi MMF-a obuhvata: uporabu kredita MMF-a, dospjele obveze prema MMF-u, obveze prema nerezidentnim bankama, depozite nerezidenata i ostale dugoročne i kratkoročne obveze prema nerezidentima.

Strana pasiva CBBiH (monetarnih vlasti) obuhvata kratkoročne obveze prema nerezidentima, depozite nerezidenata, ostale kratkoročne obveze prema nerezidentima i obveze prema MMF-u (računi 1 i 2), od prosinca 2002.

Računi MMF-a od rujna 2000. prebačeni su iz knjiga Narodne banke BiH u bilancu stanja Centralne banke BiH.

Strana aktiva komercijalnih banaka obuhvata: devize u trezorima, devizne čekove, potraživanja od nerezidentnih banaka, potraživanja od nerezidentnih nebankarskih institucija, strane vrijednosne papire i ostala kratkoročna i dugoročna potraživanja od nerezidentnih banaka.

Strana pasiva komercijalnih banaka obuhvata: kratkoročne i dugoročne obveze prema nerezidentnim bankama i nerezidentnim nebankarskim institucijama i ostale kratkoročne i dugoročne obveze prema nerezidentima.

Neto strana aktiva predstavlja razliku između zbroja inozemnih aktiva monetarnih vlasti i komercijalnih banaka i zbroja njihovih inozemnih pasiva.

Domaći krediti predstavljaju potraživanja plasirana preko komercijalnih banaka svim domaćim institucionalnim sektorima, što znači da obuhvataju: kredite centralnoj vladi (neto), kredite necentralnim vladama (vladama kantona i općina, fondovima socijalnog osiguranja), kredite poduzećima i kredite privatnom sektoru.

Ostalu pasivu čine obveznice i instrumenti tržišta novca (komercijalni zapisi, blagajnički zapisi i ostali kratkoročni vrijednosni papiri), ograničeni depoziti (kaucije i ostali ograničeni depoziti), protustavke fondova, vladini fondovi za kreditiranje i neto ostale stavke.

Neto ostale stavke predstavlja razlika između nealocirane (neodređene) pasive i nealocirane (neodređene) aktive.

Nealocirane stavke u aktivi komercijalnih banaka čini gotovina u trezorima banaka, obvezne rezerve koje banke drže kod monetarnih vlasti, a nealociranu pasivu krediti monetarnih vlasti različitih namjena, računi kapitala i ostale neto stavke u kojima su izvršena prebijanja međubankarskih računa (ova pozicija obuhvata i potraživanja i obveze po osnovi stare devizne štednje kod NBJ u neto iznosu).

Monetarni agregati

Rezervni novac (primarni novac ili monetarnu bazu) čine gotov novac izvan banaka, novac u blagajni banaka, depoziti banaka, depoziti ostalih bankarskih institucija i depoziti ostalih domaćih sektora kod monetarnih vlasti.

Monetarni agregat M2 (novčanu masu) čine monetarni agregati, novac u užem smislu M1 i kvazinovac QM.

Monetarni agregat M1 obuhvata gotov novac izvan banaka, depozite po viđenju necentralne vlade (kantona, općina i fondova), depozite poduzeća i privatnog sektora.

Monetarni agregat QM obuhvata štedne i oročene depozite u domaćoj valuti, depozite po viđenju u stranoj valuti i oročene i štedne depozite u stranoj valuti, koje čine depoziti necentralne vlade (kantona, općina i fondova), depoziti poduzeća i privatnog sektora.

Obvezne rezerve

Obvezne rezerve Centralne banke BiH obračunavaju se kao prosječne dnevne obvezne rezerve u desetodnevnom razdoblju. Banke drže depozite u KM kod Centralne banke preko centrale ili glavnih jedinica, u minimalnoj propisanoj razini.

Od lipnja 2003. depozitnu osnovu za izračunavanje obvezne rezerve čine: depoziti i pozajmljena sredstva od nerezidenata, depoziti po viđenju rezidenata, oročeni i štedni depoziti rezidenata, ograničeni depoziti i vladini fondovi za pozajmljivanje te ostala pasiva u KM i stranoj valuti. Stopa obvezne rezerve koju primjenjuje Centralna banka od 1. lipnja 2003. iznosi 5%.

Osnova za obračun obvezne rezerve je prethodna dekada, i to prosječna stanja računa depozita u KM i stranoj valuti u razdoblju koje prethodi razdoblju održavanja rezervi.

Ukupna sredstva za održavanje obvezne rezerve čini saldo računa rezervi banaka kod CBBiH.

Centralna banka BiH obračunava naknadu banci na ukupan iznos sredstava te banke na računu rezervi kod CBBiH u obračunskom razdoblju po stopi koja se utvrđuje na osnovi prosjeka kamatnih stopa koje je u istom razdoblju na tržištu ostvarila CBBiH na "overnight" depozite.

Platni promet

Platni promet za transakcije srednje razine rizika obavlja se preko Centralne banke BiH putem RTGS-a i žirokliringa. Preko žirokliring sustava mogu se obavljati transakcije do 20.000,00 KM, dok RTGS nije limitiran, ali je u principu riječ o većim vrijednostima i hitnim plaćanjima.

Podaci iskazani za obujam platnog prometa odnose se samo na transakcije srednje razine rizika koje se obavljaju preko RTGS-a i žirokliringa u CBBiH.

Pomenuti podaci odnose se samo na promet između komercijalnih banaka u BiH, dok su podaci o udjelu CBBiH u platnom prometu dati posebno.

VANJSKI SEKTOR

Statistika vanjske trgovine

Izvoz i uvoz robe na platnobilančnoj osnovi, sezonski prilagođeni podaci i trend

Centralna banka Bosne i Hercegovine izrađuje mjesečne serije podataka o izvozu i uvozu robe na platnobilančnoj osnovi, te sezonski prilagođene serije podataka.

Izvor podataka za statistiku vanjske trgovine od 2005. je Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (ASBiH). Za statistiku vanjske trgovine BiH (detaljan opis primijenjene metodologije dostupan je na sljedećoj web stranici: <http://www.bhas.ba/pdf%20i%20zip/pdf/metvtBOS.pdf>) koristi se proširena definicija specijalnog sustava trgovine, što je u skladu s preporukama Eurostata (Statistics on the Trading of Goods: User Guide, EC, Eurostat, November 2002).

U cilju iskazivanja podataka o izvozu i uvozu robe na platnobilančnoj osnovi CBBiH, na osnovi procjena, vrši prilagođenja koja se odnose na obuhvat, vrijednost, vrijeme evidentiranja i klasifikaciju transakcija.

Prilagođenja izvoza:

Prilagođenje obuhvata, osim procjene neprijavljenog izvoza robe, odnosi se i na svođenje vrijednosti izvoza robe prema specijalnom sustavu trgovine na vrijednost izvoza robe prema općem sustavu trgovine. Opći sustav trgovine se koristi u statistici platne bilance jer pruža točniju osnovu za procjenu kriterija promjene vlasništva. Stoga, vrijednosti izvoza se dodaje vrijednost izvoza robe iz carinskih skladišta, slobodnih trgovinskih zona ili drugih prostora pod carinskom kontrolom i nadzorom.

Vrijednosna prilagođenja odnose se na prilagođenja vrijednosti za podcijenjeni i neprijavljeni izvoz, koja se od uvođenja PDV-a, početkom 2006, više ne rade, a koja su prema procjenama do 2006. imala tendenciju smanjivanja.

Prilagođenja uvoza:

Prilagođenje obuhvata, osim uvoza koji nije evidentiran od strane carine, uključuje i svođenje uvoza sa specijalnog na opći sustav trgovine, tj. dodaje se vrijednost robe koja iz inozemstva ulazi u carinska skladišta, slobodne trgovinske zone ili na druge prostore pod carinskom kontrolom i nadzorom, kao i privremeni uvoz bez promjene vrijednosti. Pored toga, vrijednost uvoza se umanjuje za procijenjenu vrijednost robe koju su uvezle nerezidentne institucije i organizacije u BiH, a vrše se i druga potrebna prilagođenja. CBBiH, pored spomenutih prilagođenja, radi i prilagođenje uvoza robe sa aspekta njegove podcijenjenosti.

Vremensko prilagođenje se vrši zbog toga što su carinski statistički podaci bazirani na fizičkom kretanju robe preko granica zemlje, dok se za podatke statistike platne bilance primjenjuje koncept promjene vlasništva nad robom. Fizičko kretanje i promjena vlasništva ne dešavaju se uvijek u isto vrijeme, te je iz tog razloga potrebno izvršiti vremensko prilagođenje podataka o vanjskoj trgovini.

Klasifikacijsko prilagođenje se vrši tako što se vrijednosti carinskih podataka o uvozu smanjuju za troškove transporta i osiguranja robe, jer se u statistici platne bilance primjenjuje koncept "free on board" (f.o.b.). U statistici platne bilance vrijednosti transporta i osiguranja robe klasificiraju se u razmjenu usluga.

Sezonsko prilagođenje:

Sezonsko prilagođenje (desezoniranje) serija podataka statistike vanjske trgovine otklanja oscilacije u vrijednosti podataka o izvozu i uvozu robe koje su nastale usljed sezonskih utjecaja na vanjsku trgovinu, kao što su klimatski uvjeti, sezona građevinskih radova, fiskalni razlozi i praznici. Značajnija povećanja vrijednosti usljed sezonskih utjecaja najuočljivija su kod uvoza za posljednjih nekoliko mjeseci svake godine, nakon čega slijede smanjenja u prvim mjesecima naredne godine. Što se tiče izvoza, osobito je primjetno smanjenje vrijednosti izvoza u prvim mjesecima za većinu godina.

Sezonski prilagođene serije, koje umanjuju sezonske utjecaje, olakšavaju korisnicima uočavanje promjena koje se događaju iz razdoblja u razdoblje.

Za otklanjanje redovitih sezonskih utjecaja na izvornu seriju, CBBiH primjenjuje metoda X-12, koja je najčešće primjenjivana metoda za sezonska prilagođenja oficijelne statistike. Detaljnije informacije o ovoj metodi mogu se pronaći na web adresi: www.census.gov/pub/ts/x12a.

Korištenjem iste metode izračunava se i objavljuje trend kretanja vrijednosti izvoza i uvoza robe u BiH, tj. vrijednosti trenda ciklusa. Trend ciklusa pokazuje osnovni put ili opći pravac koji se odražava u podacima; drugim riječima, pokazuje trend kretanja poslovnog ciklusa u seriji.

Istodobno sa sezonski prilagođenim serijama i trendom ciklusa objavljuju se i izvorne serije podataka o izvozu i uvozu robe.

Izvoz i uvoz prema vrsti robe

Podaci o izvozu i uvozu u BiH prema vrsti robe kompiliraju se i objavljuju mjesečno u publikacijama i na web stranici CBBiH. Izvor ovih podataka od 2005. je ASBiH. Podaci o izvozu i uvozu robe klasificirani su prema kombiniranoj nomenklaturi koja je utemeljena na harmoniziranom sustavu opisa i kodiranja robe – HS, koji je razradila Svjetska carinska organizacija (World Customs Organisation - WCO). Harmonizirani sustav sadrži nomenklaturu koja se sastoji od naslova i podnaslova i odgovarajućih numeričkih oznaka, te napomene uz poglavlja, glave i podnaslove, kao i općih pravila za interpretaciju harmoniziranog sustava. Nomenklatura HS sadrži 21 poglavlje (označena su rimskim brojevima I do XXI) i 98 glava (označene su arapskim brojevima 01-98), pri čemu 98. glava uključuje uvoz/izvoz nerasvrstan u ostale glave.

Za izvještavanje o izvozu i uvozu prema vrsti robe statistika vanjske trgovine CBBiH koristi klasifikaciju robe na dvije znamenke nomenklature, što znači da je izvezena/uvezena roba razvrstana u 98 tarifnih glava.

Izvoz i uvoz po zemljama

Podaci o izvozu i uvozu u BiH po zemljama kompiliraju se i objavljuju mjesečno u publikacijama i na web stranici CBBiH.

Izvor podataka o izvozu i uvozu robe po zemljama od 2005. je ASBiH.

Prema metodološkim standardima UN i EU kao zemlja partner u slučaju uvoza uzima se zemlja podrijetla robe, a zemlja otpreme uzima se kao dodatna informacija. Zemlja podrijetla robe je ona zemlja u kojoj je roba proizvedena, a zemlja otpreme je zemlja iz koje je roba neposredno isporučena zemlji uvoza.

Prema istim standardima, kao zemlja partner u slučaju izvoza uzima se zemlja posljednjeg poznatog odredišta. Zemlja odredišta, odnosno namjene, jeste zemlja u kojoj se roba troši ili dalje prerađuje.

Pri kompilaciji statistike vanjske trgovine po zemljama, koju vrši ASBiH, a podatke preuzima CBBiH, suglasno navedenom, kao zemlja uvoza koristi se zemlja podrijetla, a u slučaju neispravnih

šifara ili nepopunjenosti polja zemlje podrijetla u carinskoj bazi podataka, kao zemlja uvoza uzima se zemlja otpreme.

Kao zemlja izvoza uzima se zemlja odredišta, a u slučaju neispravnih šifara ili nepopunjenosti polja, zemlje odredišta u carinskoj bazi podataka, kao zemlja izvoza uzima se također zemlja otpreme, zato što ona, u slučaju izvoza, predstavlja prvu zemlju u koju je roba otišla iz BiH. Zemlja partner je označena prema kodnom sustavu ISO (ISO codes) koji su ustanovile UN (kodovi sadrže dva alfabetska karaktera).

Statistika platne bilance

I Opće napomene

Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBiH) odgovorna je za izradu platne bilance Bosne i Hercegovine (BiH). Statistika platne bilance BiH kompilira se u skladu s metodologijom prezentiranom u MMF-ovom Priručniku za platnu bilancu, peto izdanje (*BPM5*).

Kao izvor podataka za kompilaciju statistike platne bilance Centralna banka koristi izvorne podatke koje dostavljaju: Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Ministarstvo financija i trezora BiH, Ministarstvo inozemnih poslova BiH, Uprava za inozemno oporezivanje, Agencija za statistiku BiH i entitetski zavodi za statistiku, entitetski fondovi mirovinsko-invalidskog osiguranja, rezidentne komercijalne banke i poduzeća, te strana veleposlanstva i međunarodne organizacije locirane u BiH. Također, kao izvorni podaci za kompilaciju platne bilance koriste se i statistike kompilirane u CBBiH, kao što su statistika monetarnog i financijskog sektora, vladinih financija, trezora i računovodstva, te podaci odjeljenja ekonomskih analiza i službe za financijsku stabilnost.

U cilju dobijanja točnijih i pouzdanih podataka, CBBiH također provodi tromjesečna i godišnja statistička istraživanja u bh. poduzećima koja imaju strana ulaganja, osiguravajućim, telekom i poštanskim organizacijama, transportnim organizacijama i mirovinskim fondovima, te veleposlanstvima i međunarodnim organizacijama u BiH. Podaci su dopunjeni informacijama iz publikacija međunarodnih organizacija i institucija te statističkih zavoda zemalja iz okruženja. Za sve nedostajuće podatke CBBiH vrši procjene platnobilančnih stavki u skladu s preporukama MMF-a.

U razdoblju od 1998. do 2000. statistika platne bilance kompilirana je na godišnjoj razini. Počev od 2001. izvještaji o platnoj bilanci sačinjavaju se i na tromjesečnoj razini izraženi u domaćoj valuti (KM) i američkim dolarima (USD). Rok za objavljivanje izvještaja o platnoj bilanci BiH na web stranici CBBiH, kao i u tromjesečnim i godišnjim biltenima CBBiH, nalazi se u kalendaru objavljivanja statističkih podataka koji se također nalazi na web stranici CBBiH.

Pri izradi platne bilance na tromjesečnoj razini revidiraju se i podaci za prethodna tromjesečja tekuće godine, a pri izradi godišnjih podataka revidiraju se tromjesečni i godišnji podaci za tri godine unazad, pri čemu se tekstualno objašnjavaju značajnije revizije podataka.

Revizije prethodno objavljenih platnobilančnih stavki rade se iz sljedećih razloga: agencije koje kompiliraju izvorne podatke revidiraju ih (npr. Agencija za statistiku BiH, Ministarstvo financija i trezora BiH i dr.); neki izvorni podaci objavljuju se sa zakašnjenjem u odnosu na izvještajno razdoblje (npr. podaci OECD-a o zvaničnim transferima); rezultati istraživanja koja provodi CBBiH putem izravnog anketiranja sadrže nove ili poboljšane serije podataka, i sl. (vidi dio u ovom dokumentu pod naslovom: [Revizija podataka o platnoj bilanci](#))

II Stavke platne bilance

Tekući račun

Izvoz i uvoz robe

Metodologija kompilacije podataka o izvozu i uvozu robe za potrebe statistike platne bilance data je u okviru ovih metodoloških objašnjenja (vidi dio u ovom dokumentu pod naslovom: [Statistika vanjske trgovine](#)).

Izvoz i uvoz usluga

Osnovni izvori podataka za izračunavanje transakcijskih vrijednosti usluga jesu statističke i vladine institucije, komercijalne banke (podaci o platnobilančnim transakcijama banaka u ime i za račun klijenata - ITRS), istraživanja putem izravnog anketiranja bh. poduzeća, te CBBiH. Podaci su dopunjeni informacijama iz publikacija domaćih institucija, te statističkih zavoda zemalja iz okruženja, a za nedostajuće i nepotpune podatke rade se procjene.

Usluge su klasificirane u tri skupine: transportne usluge, usluge putovanja i ostale usluge.

Transportne usluge

Transportne usluge obuhvataju transakcije vezane za prijevoz robe i putnika, te ostale prihode i troškove vezane za obavljanje transportnih usluga, koje rezidenti iz BiH pružaju nerezidentima i obrnuto. Podaci se prikupljaju izravnim istraživanjem CBBiH kod transportnih poduzeća i komercijalnih banaka u BiH.

CBBiH je u 2008. započela istraživanje o transportnim uslugama bh. prijevoznika nerezidentima za 2007. Anketom su obuhvaćena bh. poduzeća registrirana za obavljanje usluga u međunarodnom cestovnom, željezničkom i zračnom prometu.

U vrijednost *usluga transporta robe* uključuje se i procijenjena razlika između vrijednosti izvoza i uvoza robe po paritetu *c.i.f.* (vrijednost carinskih podataka o izvozu i uvozu s troškovima transporta i osiguranja robe) i vrijednosti izvoza i uvoza robe po paritetu *f.o.b.* (koncept "free on board"). U ukupno dobijenom iznosu procjenjuje se udio domaćih i inozemnih transportera i osiguravajućih organizacija.

Usluge prijevoza putnika obuhvataju podatke statistike Aerodroma Sarajevo o zračnom prometu domaćih i inozemnih prijevoznika, te istraživanja CBBiH o prijevozu nerezidenata u autobuskom prometu rezidentnih prijevoznika i rezidenata u međunarodnom prometu nerezidentnih prijevoznika.

Usluge putovanja

Usluge putovanja obuhvataju priljev/odljev za robu i usluge pružene nerezidentima u BiH i usluge rezidentima za vrijeme njihovog putovanja u inozemstvo, a koja su vremenski kraća od jedne godine. Izuzetak predstavljaju usluge putovanja pružene diplomatskom i vojnom osoblju, kao i đacima, studentima i medicinskim pacijentima koji se smatraju rezidentima matične ekonomije čak ukoliko borave u inozemstvu i duže od jedne godine pod uvjetom da im je krajnji cilj povratak u matičnu ekonomiju.

Potrošnja turista se dijeli na službena i privatna putovanja koja obuhvataju turizam, obrazovanje i liječenje.

Službena putovanja procjenjuju se na osnovi istraživanja CBBiH o udjelu službenih u ukupnim (službenim i privatnim) putovanjima koje se provodi za zemlje iz okruženja.

Za *privatna putovanja* koriste se podaci statističkih zavoda u BiH o boravku inozemnih turista i statistički podaci drugih zemalja o boravku bh. turista u inozemnim zemljama. CBBiH također vrši i procjene podataka za neregistrirane turiste, troškove boravka stranog osoblja u BiH, te pogranične dnevne kupnje.

Ostale usluge

Ostale usluge obuhvataju: komunikacijske, građevinske, usluge osiguranja i reosiguranja, financijske, te ostale poslovne usluge i usluge vlade.

Komunikacijske usluge (telekomunikacijske i poštanske usluge) pružene nerezidentima, odnosno primljene od nerezidenata tromjesečno se prikupljaju putem izravnog anketiranja PTT poduzeća iz BiH.

Građevinske usluge obuhvataju građevinske radove bh. poduzeća u inozemstvu i preuzimaju se od ASBiH, te procjene građevinskih radova nerezidenata u BiH na osnovi podataka prikupljenih iz raznih zvaničnih izvora (web stranica, publikacija i sl).

Usluge osiguranja čine osiguranje robe koje je uključeno u vrijednost uvezene i izvezene robe, kao i drugi oblici izravnog osiguranja i reosiguranja robe, života i od nesretnog slučaja rezidenata kod ino-osiguravača i nerezidenata kod domaćih osiguravača. Vrijednost pruženih i primljenih usluga osiguranja života i od nesretnog slučaja tromjesečno se prikupljaju putem izravnog anketiranja bh. agencija koje se bave osiguranjem i reosiguranjem.

Financijske usluge podrazumijevaju tekuće platnobilančne transakcije koje se odnose na provizije u vezi s kreditnim pismima, bankarskim akceptima, kreditnim linijama, financijskim lizingom i deviznim transakcijama. Kod deviznih transakcija, kao vrijednost financijske usluge se smatra razlika između kupovnog/prodajnog deviznog tečaja i srednjeg tečaja. Podaci se izravno prikupljaju od komercijalnih banaka iz BiH na mjesečnoj osnovi.

Ostale poslovne, profesionalne i tehničke usluge (npr. stanarine osoblja međunarodnih organizacija i veleposlanstava i zakupnine međunarodnih vojnih misija u BiH) procjenjuju se na osnovi podataka o transakcijama međunarodnih organizacija u BiH bh. rezidentima.

Usluge vlade koje se uključuju u odljeve obuhvataju troškove bh. veleposlanstava u inozemstvu koje tromjesečno dostavlja Ministarstvo inozemnih poslova BiH, dok se za priljeve procjenjuju iznosi troškova inozemnih veleposlanstava i međunarodnih civilnih i vojnih organizacija u BiH (uredskog materijala, električne energije, opreme i dr).

Transakcije dohotka

Prema metodologiji MMF-a, u platnoj bilanci dohodak se ostvaruje po osnovi rada (kompenzacije zaposlenim) i ulaganja kapitala (dohodak od investicija).

Kompenzacije zaposlenim

Kompenzacije zaposlenim, *priljevi*, procjenjuju se kao iznos plaća i naknada bh. rezidentima zaposlenim u veleposlanstvima i međunarodnim civilnim i vojnim organizacijama i rezidentnom stranom osoblju koje boravi duže od jedne godine u BiH, te zarade sezonskih, povremenih i privremenih bh. radnika u inozemstvu.

Kompenzacije zaposlenim, *odljevi*, procjenjuju se kao iznos plaća i naknada nerezidentima koji su privremeno ili sezonski zaposleni u BiH, u kojoj ne borave duže od jedne godine.

Isplaćene plaće i naknade domaćem i stranom osoblju od nerezidentnih poslodavaca u BiH, kompenzacije zaposlenim, procjenjuju se na osnovi podataka prikupljenih anketnim istraživanjem koje provodi CBBiH.

Dohodak od investicija

Račun dohotka od investicija obuhvata prihode i rashode od izravnih, portfolio i ostalih investicija. *Izravne investicije*, prihodi, čine reinvestirane zarade bh. poduzeća koja imaju izravna strana ulaganja u inozemstvu. Rashodi izravnih investicija obuhvataju isplaćene dividende izravnim inozemnim ulagačima u BiH, zadržane zarade banaka i poduzeća s izravnim ulaganjem u BiH, kao i kamate na pozajmice od izravnih ulagača. Informacije neophodne za račun dohotka koje se odnose na prihode i rashode od izravnih investicija dobijaju se iz rezultata istraživanja o inozemnim investicijama koje provodi CBBiH.

Dohodak od ostalih investicija iskazuje se po sektorima.

Na osnovi podataka Centralne banke BiH i Ministarstva financija i trezora BiH izvode se podaci o dohotku od investicija za sektor monetarnih vlasti, koji uključuje kamate na depozite CBBiH kod nerezidentnih banaka i za sektor opće vlade, koji uključuje otplatu kamate po osnovi vanjskog duga BiH. Dohodak od investicija za komercijalne banke uključuje plaćene kamate na depozite kod nerezidentnih banaka na osnovi podataka ITRS-a i odgovarajuće procjene CBBiH.

Kod ostalih sektora dohodak od investicija čine kamate na kratkoročne kredite bh. poduzeća koja se bave uvozom i izvozom robe i kamate na depozite u inozemstvu. Kao osnov za procjene podataka ove kategorije dohotka koriste se rezultati istraživanja o trgovinskim kreditima koje provodi Centralna banka BiH.

Tekući transferi

Tekući transferi su oni transferi kojima se ne prenosi vlasništvo nad stalnim (kapitalnim) sredstvima, nisu povezani s nabavkom ili davanjem na raspolaganje stalnih sredstava i ne uključuju oprost duga od strane kreditora. Tekući transferi se klasificiraju na one koji uključuju sektor opće vlade ekonomije kompilatora i one transfere koji uključuju ostale domaće sektore. Tekući transferi koji se odnose na sektor opće vlade obuhvataju mirovine, repatrijacije i pomoć vlade jedne zemlje drugoj. Transferi ostalih sektora obuhvataju doznake radnika iz inozemstva i ostale transfere.

Sektor vlade

Tekući transferi sektora opće vlade u platnoj bilanci BiH uključuju donacije iz inozemstva koje se procjenjuju na osnovi podataka o pomoći razvoju BiH koje publicira OECD (DAC), te podataka prikupljenih od domaćih institucija, kao i izravno od prisutnih donatora.

Ostali sektori

Tekuće transfere ostalim sektorima čine novčane pošiljke zaposlenih i ostali tekući transferi.

Kao izvori podataka za novčane pošiljke zaposlenih, i za priljeve i za odljeve, koriste se informacije koje CBBiH dobije od Western Union sustava, i informacije koje rezultiraju iz ITRS, kao i na osnovi procjena Centralne banke BiH. Procjene doznaka iz inozemstva su urađene na osnovi podataka iz panel ankete o kućanstvima u BiH (poznata kao anketa "Živjeti u BiH") koju je u četiri talasa, u razdoblju 2001-2004. sprovedla Agencija za statistiku BiH. U procjeni se također koriste i podaci Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice o broju izbjeglih, raseljenih i iseljenih građana BiH.

Ostali tekući transferi obuhvataju transfere po osnovi osiguranja i reosiguranja i podatke o mirovinama u inozemstvo i iz inozemstva. Podatke o osiguranju i reosiguranju, koji se upotpunjuju podacima već raspoloživim u CBBiH, CBBiH prikuplja izravnim putem. Podaci o mirovinama iz inozemstva prikupljaju se od komercijalnih banaka – ITRS sustav, dok se podaci o mirovinama isplaćenim u inozemstvo izravno prikupljaju od mirovinskih fondova u BiH.

Kapitalni račun

Bilanca kapitalnih transfera predstavlja pregled neto promjena dugovanja i potraživanja kapitala jedne zemlje prema inozemstvu u određenom razdoblju.

Kapitalni transferi su oni transferi kojima se prenosi vlasništvo nad stalnim (kapitalnim) sredstvima koji su povezani s nabavkom ili davanjem na raspolaganje stalnih sredstava, te oni transferi koji uključuju oprost duga od strane kreditora. Kapitalni transferi su klasificirani kao transferi koji uključuju sektor opće vlade ekonomije kompilatora i one transfere koji uključuju ostale domaće sektore.

Kapitalni transferi, sektor vlade

Kapitalni transferi sektora opće vlade, koji se dalje raščlanjuju na oprost duga i ostale transfere, procjenjuju se na osnovi podataka o pomoći za razvoj BiH koje objavljuju OECD i Svjetska banka. Na bazi tih podataka procjenjuje se dio donacija od zemalja koje nisu članice DAC, te se taj iznos raspoređuje na kapitalne i tekuće transfere BiH.

Kapitalni transferi, ostali sektori

Kapitalni transferi iz inozemstva ostalim sektorima, koji se dalje raščlanjuju na transfere migranata, oprost duga i ostale transfere, uključuju procjene transfera migranata u nenovčanom obliku (automobili, oprema, aparati za kućanstvo), te procijenjeni iznos doznaka iz inozemstva u obliku kapitalnih dobara.

Financijski račun

Financijski račun obuhvata transakcije po osnovi promjene vlasništva nad financijskom aktivom i pasivom između rezidenata i nerezidenata. U platnoj bilanci BiH financijski račun čine tijekom investicija i promjene međunarodnih rezervi. U skladu s MMF-ovim Priručnikom za platnu bilancu investicije su klasificirane na: izravne, portfolio i ostale investicije.

Izravne investicije

Za strane investicije (izravne, portfolio i ostale investicije) zaključno sa 2003. korišteni su administrativni podaci Ministarstva za vanjsku trgovinu i ekonomske odnose BiH o registriranim vlasničkim udjelima inozemnih ulagača. Nakon toga, od 2004. CBBiH redovito provodi tromjesečno i godišnje istraživanje o inozemnim ulaganjima u BiH. Istraživanjem su obuhvaćena poduzeća i komercijalne banke koji imaju, ili se pretpostavlja da imaju, strana ulaganja iz inozemstva, koji i sami investiraju u inozemstvu ili možda posuđuju sredstva iz inozemstva.

Detaljnija metodološka pojašnjenja o DSU u BiH možete naći u ovom dokumentu pod naslovom: [Statistika izravnih inozemnih ulaganja/investicija](#).

Portfolio investicije

Obrazac o inozemnim ulaganjima u BiH omogućava i odvojeno iskazivanje portfolio investicija. Međutim, portfolio ulaganja se još uvijek ne iskazuju u platnoj bilanci BiH, budući da su tržišta kapitala u BiH još uvijek nerazvijena i nema značajnih priljeva portfolio investicija iz inozemstva. Naime, inozemni investitori se uglavnom opredjeljuju za izravna ulaganja (ulaganja koja čine najmanje 10% vlasničkog udjela).

Ostale investicije

Aktiva ostalih investicija, dobija se na osnovi podataka monetarne statistike o stranoj aktivni komercijalnih banaka i ostalih sektora. Procjena ostalih komponenti strane aktive za ostale sektore vrši se za zajmove privatnom sektoru kod komercijalnih banaka (izvor ITRS), tijekom trgovinskih kredita, držanje strane valute izvan bankarskog sustava, financiranje neregistriranog izvoza i uvoza robe, isplatu stanarina i plaća rezidentima, te priljev strane gotovine od boravka nerezidenata u BiH.

Pasiva ostalih investicija iskazuje se kao tijekom trgovinskih kredita za uvezenu i izvezenu robu, tijekom koji se odnose na zajmove sektoru vlade (povlačenje novih zajmova vlade i otplata glavnice) i zajmove ostalim sektorima (kratkoročni i dugoročni zajmovi bankama i poduzećima i otplata glavnice), tijekom ostalih financijskih obveza bh. rezidenata prema nerezidentima (promjena strane pasive komercijalnih banaka), te naplaćene premije životnog osiguranja nerezidenata kod rezidentnih osiguravajućih organizacija. Kao izvorni koriste se podaci CBBiH (monetarna statistika, ITRS, te anketna istraživanja o trgovinskim kreditima, izravnim inozemnim ulaganjima i vrijednosti usluga osiguranja), Ministarstva financija i trezora BiH, te procjene koje se rade na osnovi podataka BIS-a.

Rezervna aktiva

Prema metodologiji MMF-a rezervnu aktivu izvještajne ekonomije čine: monetarno zlato, specijalna prava vučenja, rezervne pozicije kod MMF-a, devizne rezerve i ostala potraživanja. Podaci o rezervnoj aktivni BiH, odnosno tijekomima međunarodnih rezervi izvedeni su na osnovi podataka monetarne statistike CBBiH, a uključuju devizne rezerve, specijalna prava vučenja i ostala potraživanja (sredstva u obliku novca, depozita ili vrijednosnih papira koja nisu obuhvaćena prethodnim kategorijama).

Neto greške i propusti

Nepotpun obuhvat kao i preklapanje obuhvata, nejedinstvenost cijena, nekonzistentnost vremena evidentiranja, te nekonzistentnost konverzijskih praksi u platnoj bilanci rezultira greškama i propustima. Kako se komponente BOP-a kompiliraju na osnovi dvostrukog knjiženja, razlike između knjiženih potražnih i dugovnih stavki su uključene u izvještaj o platnoj bilanci kao *neto greške i propusti*. U praksi je nemoguće izmjeriti bruto greške i propuste jer je vjerojatnoća pojavljivanja grešaka ista i za potražne i za dugovne stavke. (Definicija preuzeta iz BPM5)

Metodologija izračunavanja efektivnih tečajeva

Nominalni efektivni tečaj u BiH se računa po multilateralnom principu. Po ovom principu nominalni efektivni tečaj predstavlja zbrojni indikator promjene nominalne vrijednosti domaće valute u odnosu na ponderirani prosjek promjena nominalnih tečajeva glavnih trgovinskih partnera (za određeni mjesec ili godinu, uzimajući u obzir odgovarajući bazno razdoblje).

Realni efektivni tečaj se računa na osnovi nominalnog efektivnog tečaja koji se korigira razlikom inflacije između bh. ekonomije i inflacije u zemljama glavnim trgovinskim partnerima. Dakle, kod računanja realnog efektivnog tečaja, nominalni efektivni tečaj se prilagođava za odgovarajuću realnu vezu između promjena cijena kod glavnih trgovinskih partnera i cijena u BiH. Indeks realnog efektivnog tečaja se koristi kao indikator promjena konkurentnosti domaće ekonomije. Povećanje indeksa realnog efektivnog tečaja označava pad realne vrijednosti KM ali i povećanje konkurentnosti domaće ekonomije na tržištu glavnih trgovinskih partnera, i obratno. Realni efektivni tečaj se iskazuje indeksnim brojem koji pokazuje povećanje - aprecijaciju (indeks ispod

100) ili smanjenje, odnosno deprecijaciju tečaja (indeks iznad 100) u odnosu na odabranu baznu godinu. U skladu s dostupnim podacima računanje nominalnog (NEER) i realnog (REER) efektivnog tečaja utemeljeno je na mjesečnim podacima serija koje podrazumijeva razdoblje od travnja 2002, zaključno s mjesecom za koji CBBiH ima raspoložive mjesečne podatke.

Izbor glavnih trgovinskih partnera i izračunavanje pondera utemeljeno je na principu tzv. vremenski promjenjivih pondera, odnosno na tome da se bazno razdoblje za izračunavanje pondera mijenja svake tri godine. Tako se za izračunavanje efektivnih tečajeva za razdoblje 2007-2009. koriste ponderi utemeljeni na trgovinskoj razmjeni BiH u razdoblju 2004-2006. U skladu s ovim principom, efektivni tečajevi za razdoblje 2010-2012. bit će izračunavani na osnovi pondera baziranih na trgovinskoj razmjeni BiH u razdoblju 2007-2009. Na ovaj način se uzimaju u obzir mogućnosti promjene među glavnim trgovinskim partnerima i osigurava da su efektivni tečajevi utemeljeni na aktualnoj situaciji u pogledu trgovinske razmjene BiH.

Lista od 20 najznačajnijih trgovinskih partnera BiH u razdoblju 2004-2006. te izračunati ponderi po zemljama dati su u sljedećoj tablici:

Partner	Udio partnera u ukupnom izvozu	Udio partnera u ukupnom uvozu	Ponder
Hrvatska	0,200	0,170	0,200
Njemačka	0,116	0,129	0,141
Srbija i Crna Gora (do 12.2.2007)	0,146	0,100	0,126
Italija	0,145	0,090	0,117
Slovenija	0,106	0,073	0,092
Austrija	0,052	0,042	0,050
Mađarska	0,028	0,038	0,040
Kina	0,000	0,031	0,025
SAD	0,029	0,017	0,023
Turska	0,004	0,026	0,023
Švicarska	0,021	0,019	0,022
Francuska	0,017	0,020	0,021
Češka Republika	0,009	0,023	0,021
Ruska Federacija	0,001	0,025	0,021
Rumunjska	0,010	0,021	0,020
Poljska	0,014	0,017	0,018
Nizozemska	0,008	0,011	0,011
Bugarska	0,004	0,012	0,011
Makedonija	0,009	0,008	0,009
Ukrajina	0,001	0,011	0,009
Ukupno 20 partnera	0,919	0,871	1,000

Ponderi su izračunati po sljedećoj formuli:

$$w_i = v^I w^I + v^U w^U \text{ gdje je}$$

I - ukupan izvoz partnera (i); U – ukupan uvoz partnera (i); I+U = ukupna trgovina

$$v^i = \frac{I}{I+U} \text{ udio u izvozu; } v^u = \frac{U}{I+U} \text{ udio u uvozu;}$$

$$w_i^I = \frac{I_i}{I} \text{ ponder izvoza partnera (i) i } w_i^U = \frac{U_i}{U} \text{ ponder uvoza partnera (i)}$$

Kao što se vidi iz tablice, izabrana lista od 20 partnera je u ukupnom izvozu Bosne i Hercegovine sudjelovala sa 91,9%, a u uvozu sa 87,1%.

Bazno razdoblje predstavlja 2003, pri čemu je za bazne vrijednosti tečajeva i inflacije po zemljama uzet godišnji prosjek mjesečnih tečajeva i stopa inflacije. Izbor 2003. za bazno razdoblje utemeljen je na analizi mjesečnih oscilacija trgovinske razmjene, tečajeva i inflacije po zemljama, pri čemu ova godina, u odnosu na ostale godine, ima najmanju volatilnost analiziranih podataka od njihovog godišnjeg prosjeka.

Kod računanja indeksa nominalnog efektivnog tečaja primijenjen je princip računanja geometrijskog prosjeka ponderiranih nominalnih tečajeva KM prema valutama glavnih trgovinskih partnera, pri čemu je za Njemačku, Italiju, Austriju, Francusku i Nizozemsku, te za Sloveniju od siječnja 2007. korišten tečaj eura.

Dakle, formula za izračunavanje nominalnog efektivnog tečaja KM je sljedeća:

$$NEER_t = 100 \prod T_{it}^{w_i} \text{ gdje je } i = \text{EUR, CNY, HRK, MKD, ROL, RUB, SRD, CHF, TRL, USD, HUF, CZK, PLN, BGN, UAH.}$$

Simbol (T_{it}) predstavlja prosječni nominalni tečaj KM u odnosu na valute (i) zemalja partnera zabilježene u mjesecu (t), a podijeljene s tečajem iz baznog razdoblja. Simbol (w_i) predstavlja odgovarajući ponder za valutu (i) dok simbol ($\prod$) predstavlja operaciju multiplikacije.

Kod računanja indeksa realnog efektivnog tečaja korištena je sljedeća formula:

$$REER_t = \sum_I \frac{w_i P_{it}}{P_t} NEER_t$$

Simbol (P_{it}) predstavlja bazni indeks cijena u mjesecu (t) za svaku zemlju posebno, dok (P_t) predstavlja indeks domaćih cijena upoređen s baznim razdobljem. Ukratko, REER je izračunat kao indeks NEER-a prilagođen za odgovarajuću vezu između pondera i baznog indeksa cijena zemalja partnera s baznim indeksom domaćih cijena. Deflacija je izvršena korištenjem indeksa potrošačkih cijena (CPI) iz IFS baze Međunarodnog monetarnog fonda, osim za BiH i Srbiju. Za BiH je za razdoblje 2002-2005. korišten ponderirani prosjek entitetskih indeksa maloprodajnih cijena, a od 2006. koristi se indeks potrošačkih cijena (CPI). Za Srbiju se koristi indeks potrošačkih cijena objavljen u publikacijama Narodne banke Srbije¹.

¹ U cijeloj kalkulaciji korišteni su podaci o vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH sa Srbijom i Crnom Gorom.

Statistika izravnih inozemnih ulaganja/investicija

Uvod

Centralna banka Bosne i Hercegovine kompilira i distribuira tromjesečne statističke podatke o platnoj bilanci, uključujući stavke o izravnom stranom investiranju u BiH.

Počevši od prvog tromjesečja 2004. Centralna banka Bosne i Hercegovine redovito provodi tromjesečno i godišnje istraživanje inozemnih ulaganja putem izravnog prikupljanja podataka od rezidentnih poduzeća i banaka sa inozemnim ulaganjem.

Zakon o CBBiH kao i odredbe Odluke («Odluka o prikupljanju podataka za statistiku monetarnog i financijskog sektora, statistiku platne bilance, statistiku vladinih financija i vanjskog duga BiH» UV 240/06 od 30.11.2006.) daju ovlaštenje CBBiH za prikupljanje podataka potrebnih za sačinjavanje statistike izravnih inozemnih ulaganja. Također, CBBiH garantira povjerljivost pojedinačnih podataka poduzeća i njihovu uporabu samo za statističke svrhe i to na agregiranoj razini. Metodologija korištena za statistiku izravnih inozemnih ulaganja u BiH prati većinu međunarodnih zahtjeva i u skladu je s metodologijom prezentiranom u MMF-ovom Priručniku o platnoj bilanci, peto izdanje (IMF Balance of Payments Manual, Fifth Edition) kao i Okvirnim konceptima definicije izravnih inozemnih ulaganja OECD-a, 3 izdanje (OECD Benchmark Definition of FDI, Third Edition).

Korišteni koncepti u statistici izravnih inozemnih ulaganja

Podaci prikupljeni ovim istraživanjem odnose se na stanja i na tijekove izravnog stranog ulaganja u BiH. Stanje ulaganja predstavlja ukupnu bilancu ulaganja koja postoji na određeni datum, tj. ukupan iznos ulaganja u vlasničke udjele (opremu i drugu robu i usluge, gotovinu i ostale vlasničke udjele), zadržane zarade poduzeća sa inozemnim ulaganjem, obveznice, instrumente tržišta novca i sve vrste pozajmica. Tijekovi investicija su stvarne transakcije stranog ulaganja tijekom promatranog razdoblja, tj. novo ulaganje iz inozemstva u vlasničke udjele, obveznice, instrumente tržišta novca i nova pozajmljivanja svih vrsta. Tijekovi izravnog stranog ulaganja se evidentiraju i koriste u statistici platne bilance, a stanje strane aktive i pasive u statistici međunarodne investicijske pozicije Bosne i Hercegovine.

Izravno strano ulaganje odražava namjeru, odnosno cilj rezidenta neke druge ekonomije (izravni inozemni ulagač) da ostvari trajne interese u poduzeću koje je rezident izvještajne ekonomije (poduzeće s izravnim inozemnim ulaganjem). Izravno ulaganje podrazumijeva kako inicijalno ulaganje, tako i sve naredne transakcije između ulagača i poduzeća sa inozemnim ulaganjem.

Izravni inozemni ulagač je nerezidentni pravni subjekt/fizička osoba (ili skupina srodnih nerezidenata) koje je vlasnik 10% ili više vlasničkih dionica u rezidentnom poduzeću. Nerezidentna poduzeća koja su povezana sa izravnim ulagačem se također smatraju nerezidentnim izravnim ulagačima u dotičnom poduzeću.

Izravno strano ulaganje je klasificirano u ulaganje u formi vlasničkih udjela, zadržanih zarada i ostalog kapitala (međukompanijski zajmovi, obveznice, instrumenti tržišta novca, trgovinski krediti i ostala dugovanja).

Podaci o zadržanim zaradama se prikupljaju godišnje. Zadržane zarade predstavljaju iznos preostalih profita, nakon umanjenja za iznos poreza na dobit i plaćanja dividendi ili drugih doznaka profita od strane poduzeća s izravnim ulaganjem u BiH svom izravnom stranom ulagaču.

Transakcije se evidentiraju po stvarnim transakcijskim vrijednostima, a za vrednovanje stanja se u nedostatku informacija o tržišnoj vrijednosti koristi knjigovodstvena vrijednost.

Na osnovi podataka ispitanika svakog tromjesečja se vrši revidiranje podataka za prethodna tromjesečja. Revidiranje podataka se također obavlja jednom godišnje za prethodne dvije godine.

Izvori podataka

Tromjesečna istraživanja se sprovode na uzorku poduzeća i banaka u BiH koja su po obujmu i značaju investicija odabrana iz registra poduzeća i banaka sa inozemnim ulaganjem sačinjenim u inicijalnom istraživanju. Ovaj registar se kontinuirano dopunjuje informacijama o novim registriranim poduzećima i bankama s izravnim inozemnim ulaganjem dobijenim od Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH i drugih izvora (Centralnog registra hartija od vrijednosti RS, Registra vrijednosnih papira u FBiH, medija i dr).

Na godišnjoj razini se poduzimaju detaljnija istraživanja svih poduzeća iz registra kako bi se osigurali uporedni standardi za tromjesečna istraživanja. Godišnje ispitivanje se sprovodi redovito svake godine za podatke iz prethodne godine.

Poduzeća u kojima su iznosi inozemnih ulaganja relativno mali (manji od 100,000 KM) nisu uključena u istraživanja. Za ova poduzeća vrši se procjena utemeljena na drugim izvorima i informacijama.

U skladu s Vodičem MMF-a za kompilaciju statistike platne bilance kreirani su obrasci za izvještavanje na tromjesečnoj i godišnjoj osnovi.

Distribucija statističkih podataka

U publikacijama i na web stranici Centralne banke BiH objavljuju se tromjesečni i godišnji podaci o tijekovima izravnih inozemnih ulaganja kao i godišnji podaci o stanju izravnih inozemnih ulaganja. Tromjesečni podaci o tijekovima izravnih inozemnih ulaganja se objavljuju tri mjeseca po isteku tromjesečja, a podaci o stanju i tijekovima izravnih inozemnih ulaganja u BiH na godišnjoj razini objavljuju se 10 mjeseci po isteku izvještajne godine.

Podaci su klasificirani prema komponentama izravnih inozemnih ulaganja (vlasnički udjeli, zadržane zarade i ostali kapital), prema zemlji izravnog stranog ulagača i po vrsti djelatnosti primatelja izravnog stranog ulaganja (NACE klasifikacija djelatnosti).

Klasifikacija prema zemlji stranog ulagača se vrši na principu dužnik/povjeritelj. U skladu sa ovim principom alociraju se transakcije koje su rezultat promjena finansijskih potraživanja rezidentne ekonomije od rezidentne zemlje nerezidentnog dužnika, i transakcije koje su rezultat promjena finansijskih obveza rezidentne ekonomije prema rezidentnoj zemlji nerezidentnog povjeritelja, čak i ako su plaćeni ili naplaćeni iz neke druge ekonomije.

Statistika međunarodne investicijske pozicije

Opća objašnjenja

Uvod

Statistika međunarodne investicijske pozicije (IIP) Bosne i Hercegovine kompilira se u skladu sa metodologijom koja je preporučena MMF-ovim Priručnikom za platnu bilancu, peto izdanje (BPM-5). Međutim, zbog nedostatka izvornih podataka, međunarodna investicijska pozicija BiH obuhvaća sektor banaka, monetarnih vlasti i opće vlade.

U međunarodnoj investicijskoj poziciji i aktiva i pasiva, osnovne komponente IIP, iskazuju se kao vrijednosti s pozitivnim predznakom. Neto međunarodna investicijska pozicija je izražena kao neto aktiva (razlika između aktive i pasive). Stoga, negativna neto pozicija podrazumijeva da rezidenti promatrane ekonomije imaju neto pasivu kod nerezidenata, dok pozitivna neto pozicija podrazumijeva da rezidenti posmatrane ekonomije imaju neto aktivu kod nerezidenata.

Podaci o međunarodnoj investicijskoj poziciji BiH objavljuju se na godišnjoj razini.

Definicija i klasifikacija

Međunarodna investicijska pozicija (IIP) jeste bilanca stanja strane finansijske aktive i pasive jedne ekonomije na kraju određenog razdoblja.

Osnovne komponente međunarodne investicijske pozicije predstavljaju strana finansijska aktiva i strana finansijska pasiva rezidenata, pri čemu su komponente aktive i pasive slične odgovarajućim komponentama u finansijskom računu platne bilance. Naime, IIP koja se iskazuje kao stanje aktive i pasive na kraju određenog razdoblja odražava posljedice finansijskih transakcija, promjena vrijednosti i drugih promjena koje su se dešavale tijekom proteklog razdoblja.

Aktiva IIP sastoji se od izravnih inozemnih investicija u inozemstvo, portfolio investicija, izvedenih finansijskih instrumenata, ostalih investicija i rezervne aktive.

Pasiva se sastoji od izravnih investicija u izvještajnoj ekonomiji, portfolio investicija, izvedenih finansijskih instrumenata i ostalih investicija. Zbog nedostatka pouzdanih i potpunih podataka o finansijskim pozicijama nefinansijskih privatnih poduzeća i kućanstava, za IIP BiH dati su podaci jedino za sektore monetarnih vlasti, komercijalnih banaka i opće vlade.

Specifikacija izvora podataka

Osnovni izvori podataka za statistiku IIP-a BiH jesu tri seta statistika proizvedenih u CBBiH: statistika inozemnih ulaganja, statistika monetarno-financijskog sektora i statistika vanjskog duga opće vlade Bosne i Hercegovine.

Podaci o aktivni i pasivi komercijalnih banaka, kao i podaci o međunarodnim rezervama (rezervnoj aktivni) izvode se iz statistike monetarno-financijskog sektora, dok se kao izvor podataka za strana ulaganja u banke koristi statistika inozemnih ulaganja. Podaci o zajmovima, valuti i depozitima i ostalim sredstvima i obvezama sektora opće vlade izvedeni su iz statistike vladinog vanjskog duga. Statistika IIP-a za sektore banaka, monetarnih vlasti i sektor opće vlade, o pitanju obuhvata, vrednovanja, konzistentnosti i sl, bit će unapređivana onim tempom kako budu unapređivana i spomenuta tri seta izvornih statističkih podataka.

Komponente međunarodne investicijske pozicije

Izravna strana ulaganja

Konceptualni okvir

Izravna ulaganja se klasificiraju prema pravcu tijeka ulaganja:

1. u inozemstvo
2. u izvještajnu ekonomiju (BiH).

Izravna strana ulaganja (DSU) jesu ulaganja u banke u Bosni i Hercegovini (DSU u izvještajnu ekonomiju), pri čemu inozemni vlasnik ili vlasnici posjeduju najmanje 10% udjela u vlasništvu i, shodno tome, imaju značajnu ulogu u upravljanju i poslovnoj politici banke s DSU.

Ukupna strana ulaganja dijele se na ulaganja u formi vlasničkog udjela (vlasničkih dionica), reinvestirane zarade i ostalog kapitala.

Praksa kompilacije statistike izravnih inozemnih ulaganja i detaljnije metodološke napomene su dostupne u ovom dokumentu pod naslovom: [Statistika izravnih inozemnih ulaganja/investicija](#).

Portfolio ulaganja

Konceptualni okvir

Kategorija portfolio ulaganja obuhvaća financijske instrumente u obliku imovinskih i dužničkih vrijednosnih papira, kojima se obično trguje na organiziranim tržištima a koji, u skladu s primijenjenom metodologijom, nisu klasificirani kao izravna ulaganja ili rezervna aktiva. Kao portfolio ulaganje smatra se ulaganje stranog ulagača u imovinu u postotku manjem od 10%. Dužnički vrijednosni papiri se dalje dijele na obveznice i instrumente tržišta novca.

Obveznice obuhvaćaju instrumente koji se izdaju sa originalnim rokom dospijeca većim od 12 mjeseci. Mogu ih izdati firme ili vlada.

Instrumenti tržišta novca jesu dužnički vrijednosni papiri izdati s početnim rokom dospijeca od jedne godine ili manje. Transakcije između matične firme i pripadajućih podružnica, kod instrumenata tržišta novca klasificira se u izravne investicije. U ostalim slučajevima klasificiraju se kao portfolio investicije ili kao rezervna aktiva.

Praksa kompilacije u CBBiH

Istraživanje izravnih investicija u BiH osigurava zasebno iskazane podatke o portfolio ulaganjima. Međutim, za BiH jedino portfolio ulaganja u komercijalne banke su svrstana u ovu kategoriju IIP-a. Aktiva monetarnih vlasti u obliku dužničkih vrijednosnih papira uključuje se u rezervnu aktivu.

Ostala ulaganja

Konceptualni okvir

Ostale investicije u IIP obuhvaćaju sve financijske instrumente koji nisu klasificirani u izravne investicije, portfolio investicije niti u rezervnu aktivu. Ostala ulaganja se primarno klasificiraju prema instrumentima (trgovinski krediti, zajmovi, valuta i depoziti i ostala sredstva i obveze) a sekundarno prema sektorima isto kao i instrumenti portfolio investicija.

Zajmovi predstavljaju financijska sredstva gdje imamo kreditora s jedne i instituciju kojoj su sredstva pozajmljena s druge strane. Zajmovi obuhvataju zajmove za financiranje trgovine (za razliku od trgovinskih kredita), ostale zajmove i plaćanja unaprijed (uključujući hipotekarne zajmove), uporabu MMF-ih kredita, zajmove od MMF-a i dr. Financijski lizing se, također, svrstava u zajmove, mada, s pravnog aspekta, oni se ne mogu smatrati zajmovima. Transakcije između matične kompanije i njenih podružnica se klasificiraju u izravna strana ulaganja kao pozajmice - međukompanijski zajmovi kompanija povezanih izravnim inozemnim ulaganjem.

Valuta u ostalim investicijama predstavlja domaću valutu koju drže nerezidenti (pasiva) i strane valute koje drže rezidenti (aktiva) koje su najčešće u uporabi kod plaćanja.

Depoziti obuhvaćaju prenosive i ostale depozite. Prenosivi depoziti se sastoje od depozita po viđenju koji su prenosivi bez restrikcija ili kazni. Prijenos je jednostavan putem platnog naloga ili čeka, ili na drugi način za obavljanje plaćanja.

Ostali depoziti uključuju sva potraživanja (osim prenosivih depozita), kao što su štedni i oročeni depoziti.

Praksa kompilacije u CBBiH

Pri izradi međunarodne investicijske pozicije BiH podaci o stanjima inozemnih zajmova i depozita nerezidenata kod rezidentnih komercijalnih banaka se preuzimaju iz statistike monetarnog i financijskog sektora.

Rezervna aktiva

Konceptualni okvir

Rezervnu aktivnu čine: monetarno zlato, specijalna prava vučenja (SDR), pozicije rezerve kod MMF-a, devizne rezerve i ostala potraživanja. Pozicija deviznih rezervi se dalje dijeli na valutu i depozite, vrijednosne papire i financijske derivative.

Praksa kompilacije u CBBiH

Rezervnu aktivnu predstavljaju bruto devizne rezerve CBBiH, koje se sastoje od bilancnih pozicija kratkoročne strane aktive CBBiH (zlato, specijalna prava vučenja, devize u trezoru CBBiH, kratkoročni devizni depoziti držani kod nerezidentnih banaka i drugo) i ulaganja u dugoročne strane vrijednosne papire.

Neto devizne rezerve predstavljaju razliku između bruto deviznih rezervi i obveza prema nerezidentima. Zakon o Centralnoj banci predviđa da monetarne obveze CBBiH ne mogu biti veće od njenih neto međunarodnih rezervi (monetarno zlato, specijalna prava vučenja, rezervne pozicije kod MMF-a i devizne rezerve). Podaci o stanju deviznih rezervi i držanju specijalnih prava vučenja se preuzimaju iz statistike monetarnog i financijskog sektora.

Revizija podataka o platnoj bilanci

Kompilacija statistike platne bilance, koju u BiH vrši CBBiH, podrazumijeva i redovitu reviziju prethodno objavljenih podataka u skladu sa najnovijim raspoloživim izvornim podacima. Statistika platne bilance BiH kompilira se od 1998. što se smatra relativno kratkom serijom podataka, te je potrebno sve značajnije revizije podataka i primijenjene metodologije vršiti retroaktivno do prvog izvještajnog razdoblja, uz objavljivanje detaljnih obrazloženja takvih revizija.

Revizija podataka statistike platne bilance BiH uključuje:

1. Revizije nastale kao rezultat novih poboljšanih izvornih podataka dobivenih metodom izravnog izvještavanja
2. Revizije nastale kao rezultat promjene u metodologiji kompilacije statistike platne bilance
3. Revizije nastale kao rezultat promjene u izvornim podacima

Revizije nastale kao rezultat novih poboljšanih podataka dobivenih metodom izravnog izvještavanja

CBBiH vrši tromjesečna i godišnja istraživanja metodom izravnog izvještavanja. Podaci prikupljeni izravnim putem imaju tendenciju poboljšanja točnosti i obuhvatnosti, što utječe na kvalitetu statistike platne bilance. Istraživanja obuhvataju:

- komercijalne banke u BiH, koje putem glavnih jedinica CBBiH dostavljaju podatke na mjesečnoj razini za transakcije koje obavljaju u ime svojih klijenata – ITRS (istraživanje se redovito provodi od 2001.)
- bh. osiguravajuće, telekom i poštanske organizacije (istraživanje se redovito provodi od 2003.)
- mirovinsko-invalidski fondovi entiteta MIO (istraživanje se redovito provodi od 2003.)
- bh. poduzeća koja imaju strana ulaganja (istraživanje se redovito provodi od 2004.)
- veleposlanstva i međunarodne organizacije u BiH (istraživanje se redovito provodi od 2004.)

- bh. poduzeća koja se bave izvozom i uvozom robe i usluga za podatke o trgovinskim kreditima (istraživanje se redovito provodi od 2005.)
- bh. prijevoznici koji pružaju transportne usluge nerezidentima (istraživanje se redovito provodi od 2008.)

Revizije nastale kao rezultat promjene u primijenjenoj metodologiji kompilacije statistike platne bilance

U statistici platne bilance kontinuirano se vrše metodološka poboljšanja s ciljem ispunjavanja metodoloških standarda definiranih u petom izdanju Priručnika o platnoj bilanci MMF-a (BPM5) i preporuka tehničke asistencije misija MMF-a. Koncepti i definicije platne bilance BiH slijede međunarodne standarde, s nekim tehničkim izuzecima, navedene u BPM5 uključujući koncept ekonomskog teritorija, rezidentnosti, dvostranog iskazivanja podataka, sektorske klasifikacije, princip obračuna transakcija i rokova za objavu podataka.

Revizije nastale kao rezultat promjene u izvornim podacima

U suradnji s Misijom MMF-a u nekoliko navrata su mijenjani izvori podataka (što se reflektiralo i na kvaliteti izvornih podataka) i metode procjene podataka u cilju poboljšanja vjerodostojnosti statistike platne bilance.

STATISTIKA VLADINIH FINANCIJA
OPERACIJE OPĆE VLADE
/Kratak opis metodologije/

Uvod

Ova napomena objašnjava svrhu statistike vladinih financija, osobito statističkih podataka u priloženim tablicama, metodologiju i izvore korištene pri kompilaciji statističkih podataka i buduće aktivnosti.

Svrha statistike vladinih financija

Statistika vladinih financija (u daljem tekstu GFS) koja je data u priloženim tablicama namijenjena je da osigura sveobuhvatne statističke podatke koji omogućavaju kreatorima vladine politike i analitičarima da na konzistentan i sistematičan način proučavaju razvoj u financijskim operacijama sektora vlade u BiH. Analitički okvir GFS-a se može koristiti za analiziranje operacija specifične razine i transakcija između različitih razina vlade, kao i ukupnog sektora opće vlade. Ovi se statistički podaci mogu koristiti za svrhe kao što su procjena veličine sektora opće vlade u ukupnoj ekonomiji; njezinog udjela u odnosu na ukupnu potražnju, ulaganje i štednju; utjecaj fiskalne politike na ekonomiju, uključujući korištenje resursa i zaduženost; porezno opterećenje itd.

Kako su podaci GFS-a utemeljeni na istom konceptualnom okviru kao i drugi makroekonomski statistički podaci, oni se izravno mogu uporediti s drugim makroekonomskim statističkim podacima kao što su podaci nacionalnih računa, statistika platne bilance i monetarna statistika, na osnovi statističkih standarda MMF-a.

Metodologija

Osnovni konceptualni okvir koji se koristi za kompiliranje priloženih statističkih podataka je usko vezan za međunarodne standarde za GFS koje proizvodi MMF i koji su objavljeni u Priručniku GFS-a za 2001. Priručnik regulira sveobuhvatni analitički okvir koji sistematski evidentira i sravnjuje i transakcije (operacije) i bilance stanja, prvenstveno koristeći akrealnu osnovu, više nego gotovinsku, u smislu vremena evidentiranja transakcija. Na osnovi potreba za fiskalne analize, definirane su različite stavke za poravnanje (na primjer: neto operativno stanje).

U skladu s metodologijom GFS-a definirana su četiri osnovna statistička izvještaja, tri se temelje na akrealnom računovodstvu (Operacije vlade, Ostali ekonomski tijekovi i Bilanca stanja), a jedan na gotovinskoj osnovi (Izvori i korištenje gotovine). Tablice u prilogu odnose se na Izvještaj o operacijama vlade. Podaci za ostale spomenute statističke izvještaje će biti kompilirani u narednom razdoblju.

Sektorizacija vlade

Priložene tablice sa statističkim podacima o vladinim financijama se odnose na transakcije sektora *opće vlade* bh. ekonomije i njezinih podsektora. U skladu s Priručnikom GFS-a, sektor opće vlade definira se tako da obuhvata sve entitete koji obavljaju funkcije vlade kao njihove osnovne djelatnosti. On ne obuhvata poslovna poduzeća u vlasništvu vlade koja proizvode robu i/ili usluge te ostvaruju profit njihovom prodajom po ekonomskim cijenama. Izvanproračunski fondovi koji

obavljaju neke od uobičajenih funkcija vlade (mirovine i drugi fondovi socijalne zaštite) uvršteni su u opću vladu, kao i JP direkcije za izgradnju i održavanje cesta.

Za analitičke svrhe i kao osnova za međunarodna poređenja, u skladu s Priručnikom GFS-a, sektor opće vlade se dijeli na nekoliko standardnih podsektora: centralna vlada; državna, pokrajinska ili regionalna; i lokalna vlada. *Centralna vlada* je razina vlade čija se politička nadležnost proteže preko cijelog teritorija države i obično uključuje odgovornost za oporezivanje, obranu, međunarodne odnose, socijalnu zaštitu, obrazovanje i ekonomsku politiku. *Državna, pokrajinska ili regionalna vlada* je najveća zemljopisna oblast po kojoj zemlja kao cjelina može biti podijeljena u političke ili administrativne svrhe. Jedinice *lokalne vlade* su najmanje zemljopisne oblasti kreirane zbog političkih ili administrativnih razloga.

Kod primjene ove klasifikacije podsektora opće vlade BiH, jedino se podsektor lokalne vlade može odmah uporediti s drugim zemljama, ali on nema neku značajniju ulogu u fiskalnim operacijama u BiH. Funkcije centralne vlade u BiH su mnogo više ograničene nego što je to uobičajeno u drugim zemljama. Od 1.1.2005. ubiranje prihoda po osnovi carine, akcize, poreza na promet akciznih proizvoda i putarina vrši se na jedinstveni račun, a distribucija tih prihoda raznim razinama vlada se usmjerava prema ključu koji je dogovorila Uprava za inozemno oporezivanje. S druge strane, u ovoj fazi u BiH, još uvijek vlade dva "entiteta" i Distrikta Brčko imaju nadležnosti nad većinom vladinih operacija, mada samo u okviru svojih teritorija.

Dalje, kantoni u BiH imaju prilično slična ovlaštenja u odnosu na državnu vladu po klasifikacijama GFS-a, s tim da samo Federacija ima kantone. Stoga, da bi se omogućilo poređenje operacija dvije entitetske vlade, kantoni se moraju konsolidirati s federalnom razinom Federacije BiH.

Tako se, za svrhu međunarodnog poređenja, "*centralna vlada*" u skladu s GFS-om za BiH definira kao konsolidiranje *svih razina vlada osim općinske* koja je klasificirana kao lokalna vlada.

Izvori podataka

Računovodstveni podaci koji podržavaju proračunske operacije ministarstva financija na razini države, entiteta, kantona i Distrikta Brčko, skupa s podacima iz različitih izvanproračunskih i fondova socijalne zaštite, predstavljaju osnovni izvor podataka za GFS. Ministarstva financija i ostali izvori podataka su vrlo kooperativni s CBBiH u osiguravanju izvještaja o godišnjem proračunu i drugih potrebnih informacija, osobito specijalnih izvještaja iz ORACLE kompjutorskog sustava trezora za kompilaciju GFS-a.

Za kompilaciju GFS-a na godišnjoj razini se koriste podaci od ukupno 46 izvještajnih jedinica, od čega dvije izvještajne jedinice predstavljaju općine, i to po jedna za svaki od entiteta.

Obuhvat postojećih statističkih podataka

Postojeći statistički podaci se odnose na godišnje Izvještaje o vladinim operacijama za sve sektore opće vlade u BiH. Pored godišnjih izvještaja od 30.6.2004. objavljuju se i periodični izvještaji o operacijama vlade na tromjesečnoj osnovi za koje nisu raspoloživi podaci lokalne – općinske razine, kao ni JP-a direkcija za izgradnju i održavanje cesta a što je neophodno kako bi se isti obuhvatili tromjesečnim izvještajima.

Još jedna komponenta rashoda koja nije pokrivena u postojećim statističkim izvještajima je izvanproračunski rashod a koji je izravno financiran od strane međunarodnih donatorskih projekata.

Možemo konstatirati da su samo neki projekti koje su financirali donatori uključeni u proračunske operacije vlade.

Planirano je da se u narednoj fazi razvoja GFS-a prikupe informacije o takvim projektima i da se uključe u statističke izvještaje o vladinim financijama.

Izvještaji o vladinim operacijama u ovoj fazi ne uključuju kao rashod stavku za potrošnju stalnih sredstava, opet iz razloga što ti podaci nisu raspoloživi. U svakom drugom pogledu, izvještaji imaju isti obuhvat i klasifikacije kao što je to navedeno u Priručniku GFS-a za 2001.

Definicije nekih stavki iz izvještaja (detaljni opisi se mogu naći u Priručniku GFS-a za 2001)

Obračunska osnova računovodstvenog evidentiranja – računovodstveni sustav u skladu s kojim vrijeme knjiženja tijekom odgovarajuće vrijednosti je ono kada je promatrana vrijednost nastala, transformirana, promijenjena ili otpisana.

Bruto operativna bilanca – predstavlja prihode umanjene za rashode koji ne uključuju potrošnju stalnih sredstava, za razliku od neto operativne bilance.

Neto nabavka nefinancijskih sredstava – jednaka je bruto nabavci stalnih sredstava umanjenoj za potrošnju stalnih sredstava na koje se dodaju promjene u zalihama i transakcijama kod ostalih nefinancijskih sredstava.

Transakcije u financijskim sredstvima – predstavljene su u tablici kao neto ostvarena financijska sredstva od svake kategorije financijskog sredstva i neto porast svake kategorije obveze. Transakcije koje povećavaju obveze se smatraju nastanakom obveze. Transakcije koje smanjuju obveze različito se nazivaju: otplate, redukcije, likvidacije ili gašenja. Tako su rezultati transakcija u određenoj kategoriji financijskih sredstava predstavljeni kao neto nabavke.

Buduće aktivnosti

CBBiH planira proširiti obuhvat i na razinu lokalne vlade i JP direkcije za izgradnju i održavanje cesta te ih kompilirati i uključiti u tromjesečne izvještaje skupa s podacima o statistici vladinih financija za centralnu vladu, kao i na podatke koji se odnose na izravno financirane projekte od međunarodnih donatora. Međutim, realizacija navedenih ciljeva u potpunosti ovisi od raspoloživosti potrebnih podataka, odnosno izvora podataka.

Značajan problem kod kompiliranja GFS-a, koji bi bio još veći da se nije riješila tromjesečna statistika, odnosi se na računovodstvene klasifikacije koje se koriste u raznim ministarstvima financija, izvanproračunskim i fondovima socijalne zaštite. Naime, svaki entitet i državni trezor koristi različite kontne planove kao osnovu za svoj računovodstveni sustav, koji se, u skladu s tim, koristi za izvještavanje proračunskih podataka prema CBBiH. Također, dešavaju se česte promjene u kontnim planovima, te stoga, i u klasifikaciji računovodstvenih podataka.

S obzirom da kompiliranje GFS-a zahtijeva strogu uporabu standardne klasifikacije računa, na CBBiH je veliki zadatak da, nakon što dobije detaljne računovodstvene podatke od ministarstva financija, preklasifikuje stotine stavki prema standardnoj klasifikaciji GFS-a, osobito kada se različiti kontni planovi konstantno mijenjaju.

CBBiH će, stoga, razgovarati s ministarstvima financija o mogućim načinima za dobijanje standardiziranih računovodstvenih podataka kako bi pojednostavili zadatak kompiliranja, a time omogućili više pravodobnih podataka za objavljivanje.

SEZONSKO PRILAGOĐAVANJE

Sezonsko prilagođavanje statističkih podataka otklanja uobičajena povećanja ili smanjenja usljed sezonskih utjecaja kao što su vrijeme, sezona građevinskih radova, fiskalni razlozi i praznici. Sezonski prilagođene serije olakšavaju korisnicima razlikovanja promjena iz razdoblja u razdoblje i izuzimajući sezonske utjecaje. Istodobno sa sezonski prilagođenim serijama bit će objavljivane i originalne serije podataka.

Sve serije statističkih podataka CBBiH (uvoz, izvoz i monetarni agregati) su sezonski prilagođene. Metoda koja se koristi za sezonsko prilagođenje ovih serija je sljedeća:

Redoviti sezonski utjecaji na originalnu seriju se mogu odstraniti primjenom prosjeka. Ranije je CBBiH koristila 12-mjesečni pomični prosjek. Od veljače 2004. usvojena je nova, naprednija tehnika, zvana metoda Census X-12, koju je prvo razvio Biro za census Sjedinjenih Američkih Država i koji je progresivno nadograđivan u suradnji sa statističkim uredima u razvijenim zemljama. To je najšire upotrebljavan proces za sezonska prilagođenja oficijelne statistike. Detaljnije informacije o ovom metodu i besplatno dostupnom programu, potražite na adresi: www.census.gov/pub/ts/x12a. Pored primjene X-12 metoda za sezonsko prilagođavanje, vremenska serija podataka o izvozu i uvozu je sada dovoljno duga da omogući da se komponenta trend ciklusa izračunava i objavljuje korištenjem istog metoda. Trend ciklusa pokazuje osnovni put ili opći pravac koji se odražava u podacima; drugim riječima, dugoročni trend i kretanja poslovnog ciklusa u seriji.